

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 12 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr *Linder* anmälde, att han denna dag åter infunnit sig vid riksdagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 230, angående inrättande av allmän flottled från Färnäs fjärden i Dalälven till Bottniska viken; samt

nr 233, med förslag till förordning om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

Justerades protokollen för den 6 och den 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts dels under riksstatens åttonde huvudtitel, punkterna 66—106, dels ock i proposition, nr 142, gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1935/1936 till universitetet, den medicinska undervisningen m. m. jämte en beträffande nämnda huvudtitel väckt motion;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts dels under riksstatens åttonde huvudtitel, punkterna 26—30, dels ock i proposition nr 142 gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1935/1936 till naturhistoriska riksmuseet och statens etnografiska museum; samt

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning framställda förslag angående statsverkets fond av rusdrycksmedel m. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 166, i anledning av vissa i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i hithörande ämnen väckta motioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående kapitalökning till statens avdickningslånefond m. m.;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å lån från norrländska andelsmejerifonden;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Lyngsjöns vattenavledningsföretag i Östergötlands län; samt

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner åt kassören vid domänverket Einar Ringdahl.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 171, i anledning av väckta motioner angående tullen å vissa glasvaror m. m.;

nr 172, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för elektricitetsmätare; samt

nr 173, i anledning av väckt motion angående tullsatserna för färgband till skriv- och räknemaskiner.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 174, till Konungen i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 229, med förslag till lag om rätt i vissa fall till jakt å vildkanin, m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets memorial nr 40.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 230 och 233.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 328, av herr *Trygger*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.;

nr 329, av friherre *Lagerfelt* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.;

nr 330, av herr *Jonsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.;

nr 331, av herr *Tjällgren* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.; samt

nr 332, av herrar *Arvedson* och *Rahmn*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre be-
medlade, barnrika familjer.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 10, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; och

nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

bankoutskottets memorial nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 23 av bankoutskottets utlåtande nr 36, i an-

ledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av väckt motion om upphävande av sekreterares hos hushållningssällskap ställning såsom självskriven ledamot eller suppleant i sällskapet förvaltningsutskott; och

nr 64, i anledning av väckt motion angående svenska fiskares befriande från skyldighet att erlägga viss avgift vid salubjudandet av lax i hamn å Bornholm.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 13 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 231, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.;

nr 232, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, kontantunderstödsverksamhet, statliga och statskommunala reservarbeten m. m.; samt

nr 234, med förslag till lag med tillägg till gällande bestämmelser rörande införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 230, angående inrättande av allmän flottled från Färnäs fjärden i Dalälven till Bottniska viken.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 233, med förslag till förordning om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 328, av herr *Trygger*,

nr 329, av friherre *Lagerfelt* m. fl.,

nr 330, av herr *Jonsson* m. fl., samt

nr 331, av herr *Tjällgren* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herrar *Arvedson* och *Rahmn* väckta motionen, nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 10.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 23 av bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Västena krigsmänshuskassa åt visst f. d. indelt manskap, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 63 och 64.

Ordet lämnades på begäran till herr **von Heland**, som yttrade: Med anledning av den instundande påskhelgen får jag hemställa, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 233, med förslag till förordning om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m., måtte förlängas; och med hänsyn till propositionens samband med den kungl. propositionen nr 227, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, ber jag få föreslå, att samma motionstid, som tidigare bestämts för sistnämnda proposition, måtte få gälla även för propositionen nr 233. Jag hemställer alltså, att motionstiden i anledning av propositionen nr 233 måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter den 26 innevarande månad.

Denna hemställan bifölls.

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående tredje mans rätt och en hedersdomstol i tryckfrihetsmål.

I en inom första kammaren väckt till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 226, hade herr Lindhagen hemställt,

1) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av en revision även av andra delar av tryckfrihetsförordningen än som berörde kommunala handlingars offentlighet och tryckfrihetsprocessen och särskilt sådana bestämmelser, varigenom tredje mans rätt, på sätt i motionen sades, äventyrades,

2) att riksdagen tillika ville kräva övervägande av en överkomlig lagstadgad hedersdomstol vid sidan av ett vanligt domstolsförfarande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion I:226 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Mitt ärende — om jag så må kalla det — har fått den äran att stå ensamt på föredragningslistan i dag. De övriga utskottet ha låtit sig angeläget vara att vid ett sådant här tillfälle, då riksdagens flesta ledamöter äro borta, icke inkomma med ärenden, så att de skulle föreligga till avgörande i dag. Konstitutionsutskottet, som enligt sin instruktion bör se tingen mera från ovan, har gjort ett undantag från denna anständighet.

Men det gör då precis detsamma. Det kan ändå icke förväntas något beslut. Jag skall därför inte tillåta mig något yrkande vare sig i fråga om utskottets hemställan eller motionen. Då nu emellertid ärendet ej står i trängsel för andra efterföljande sakärenden, skall jag tillåta mig i alla fall till protokollet underkasta utskottsutlåtandet en överblick och även något belysa den av utskottet försummade *frågans allvarliga betydelse*.

Utskottet framhåller, att statsmakterna på senare tider i allmänhet avhållit sig från att påkalla generell revision av tryckfrihetsförordningen. Det är riktigt åtminstone efter regeringens initiativ år 1909 att tillsätta en kommitté för en allmän revision av tryckfrihetsförordningen. Sedan har ifrågasatts endast partiella reformer. Vidare betonar utskottet, att den nämnda kommitténs förslag av år 1912 var företrädesvis formellt, men i sak icke särdeles genomgripande. Det är nog också riktigt.

Nu hänvisar utskottet till att riksdagen begärt partiella förslag, 1921 om borttagande eller mildrande av sekretessen över utrikes ärenden och statsrådsprotokollen, 1925 om offentlighet även för kommunala handlingar, 1933 rörande ombildning av processen i tryckfrihetsmål, anhängiggjorda av enskilda, i sådan riktning, att större säkerhet för de enskilda därigenom uppnåddes. I den motion, som föranledde den sista skrivelsen, hade påkallats förslag till tryckfrihetsprocessens omdaning till överensstämmelse med övligt rättegångsförfarande och i varje fall en rimlig domstolsorganisation, vartill borde komma en hedersdomstol, sammansatt av lekmän.

Om dessa tre skrivelser föreligga nu, erinrar utskottet, från åren 1934 och 1935 kommittébetänkanden, vilka befordrats till trycket. Det är mig en tillfredsställelse att kunna omtala, att alla dessa tre skrivelser tillkommit på motioner av mig. Presskåsörernas och andras orespektabla förtjusning över att nu ingenting lyckas från min plats i riksdagen jävas således i det här fallet. Det har till och med i dessa dagar av begäbbelse erinrats av goda vänner, att ingen gång under riksdagsskicket har någon motionär fått igenom så många motioner som dem, som byggts på min ärftliga belastning. Och det förhåller sig nog på det sättet.

Motioner väckas för övrigt icke bara för att de ögonblickligen skola gå igenom. De väckas också för att ge en väckelse för sådant, som en gång kommer att gå igenom, därför att det måste ske så. Och det är lika viktigt. Särskilt i dessa tider falla ju så många allvarsdiga realiteter till föga. Vi äro överhopade av tidens ekonomiska bekymmer och problemet »försvaret främst». Partilivet är så tillspetsat, att vi inte orka med någon mera allmänt mänsklig orientering. Så snart man kommer in på områden, som förr sutto i högsätet, möta vi idel trötta eller för dem främmande män. Nå, detta är icke alls något klander. Vi kunna ju icke rå för vår tids inriktning. Våldet, inbegripet partiernas kamp om makten, gör sig brett i terrängen. Minoriteterna stå tämligen rättslösa. Och demokratin är väl uppriktigt sagt i åtskilligt stadd på kraftig avskrivning.

I den år 1933 bifallna tryckfrihetsmotionen av mig föreslogs som sagt en annan processordning i tryckfrihetsmål. Jag har i år som förut velat komplettera den med att man också skulle röra vid de verkligheter, som ligga bakom

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)

den motionen. Det är realiteter, det också, som borde komma till uttryck i själva lagtexten. Därförutan kan icke väntas, att de skola kunna någorlunda tillgodoses av domstolarna.

Då upptornar sig särskilt den ända sedan tryckfrihetsförordningens tillkomst bekanta varningen för tryckfrihetens missbruk genom bl. a. »illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande». Detta lagbud har blivit en lagruin. Det avhöres ingen allmän åklagare. Målsägaren rör inte med att på lösa boliner, utan att veta vart det bär hän, lotsa sig fram i en dyrbar rättegång. Allraminst med stöd av en domstolsorganisation, som här lämnar alla möjligheter att förutse utfallet fullkomligt ur spelet. Men det gäller nu, såvitt jag förstår, icke att skydda personerna, utan framför allt — för min del betraktar jag det såsom huvudsaken — att *skydda den sak*, för vilken enskilda strida enskilt, likaväl som sådana angelägenheter, som det offentliga omedelbart tar hand om.

I fråga om denna sista, vid 1935 års riksdag väckta motion, hänvisar utskottet till ett sakkunnigbetänkande av den 11 januari 1935 om vilket jag icke haft kännedom, det måste jag erkänna. Det innefattar förslag angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet. Där skulle ock föreslagits ändringar i tryckfrihetsförordningen och bland annat straffbestämmelser angående brott mot tryckfriheten ävensom bestämmelser angående ansvarigheten för innehållet i periodisk skrift m. m. Jag har hastigt tagit del av detta vidlyftiga betänkande. Men där äro så många saker sammanrörda, att jag icke hunnit göra klart för mig, vad betänkandet egentligen kan gå ut på till fromma för det syfte, som motionen i år velat främja. Redan att betänkandets stora rubrik är »statsfientlig verksamhet», som det skall rikta sig emot, tyder ju på att enskild verksamhet för att främja allmänt väl ligger mera på skuggsidan i detta lagstiftningsområde, och kanske gör det så alldeles. Jag har i detta betänkande icke kunnat upptäcka något allvarligt grepp för att bereda de angelägenheter, som enskilda enskilt kämpa för, trygghet mot »illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande». Men då har jag också kommit tillbaka till min gamla insikt, att de enskilda icke kunna vinna någon upprättelse för de av dem omhändertagna realiteterna till främjande av enskild rätt och allmänt väl, även om den nuvarande processordningen i tryckfrihetsmål borttages och man i stället hänvisas till de vanliga domstolarna.

Det är ganska intressant, att då *juryväsendet* i tryckfrihetsmål infördes 1815 på förslag av konstitutionsutskottet, framhölls av utskottet, att det tillkom för att den oskyldige skulle få »*en säkrare tillflykt och ett starkare hopp om ett opartiskt bedömande*». Redan 1815 insåg man således att sådana möjligheter ej kunde tillräckligt vinnas genom ordinär rättegång. Sedan har emellertid konstaterats — det sade också konstitutionsutskottet 1933 — att detta var ett misstag. Rättegångarna blevo betydligt längre och dyrare, utgången mer osäker och oberäknelig än någonsin, och det var ingenting att bjuda enskilda målsägare på.

Om nu de enskilda i stället få återgå till *de allmänna domstolarna*, blir det nog något bättre. Domarne äro ju dock tränade och ganska ömtåliga i sina samveten för att rätt skall skipas åt alla håll. Där kan man mera få förståelse för det skydd, som konstitutionsutskottet år 1815 talat om. Det är min erfarenhet från lång domareverksamhet i alla instanser, att så äro vi domare i huvudsak tämligen inställda.

Men även detta blir oöverkomligt. Hur skall en sak, som förfäktas enskilt av enskilda och som är rättvis och nyttig för få eller många eller alla — hur skall den kunna få något skydd överhuvud taget av en domstolsprocess? Den enskilde målsägaren kan i regel inte ge sig in i en dyrbar rättegång, och själva utvägen är i sig själv förhatlig.

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)

Därför måste det vid sidan av den vanliga domstolen finnas en *hedersdomstol eller en opinionsnämnd* eller vad man vill kalla det. Detta har jag också i år yrkat, att man borde taga under övervägande. Förslaget har vid de tillfällen det varit uppe fallit i riksdagen.

Utskottet anför denna gång såsom skäl för avslag i denna punkt, »att tryckfrihetsförordningen icke bör reglera pressens organisation och att bestämmelser rörande pressens hedersdomstol icke heller böra införas i tryckfrihetsförordningen». Men när det gäller materiella mål, tvister om pengar, jord, kontrakt och sådant, då ha de svenska statsmakterna genomfört en lag, i kraft av vilken man kan få hänvända sig till *skiljenämnd* för att få det billigare, snabbare och lättare avhjälpt. Tryckfrihetsförordningen ingriper ju just i pressens organisation, och en sådan lag kan väl också fullkomnas. Varför skall man inte, då det gäller *de andliga verkligheterna*, kunna få en motsvarighet till lagen om skiljemän, som för de enskilda bereder möjligheter, vilka icke kunna uppnås ens med ordinarie rättegång? I konstitutionsutskottets utlåtande 1915 framhölls ock, att »tryckfrihetsmål äro i allmänhet mera moraliska än materiella förbrytelser».

Huvudsyftet med motionen är således, att det gamla förbudet mot »illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande» någon gång omsider blir effektivt genom statens ingripande och tillhandahållande av möjligheter för de enskilda.

Då jag emellertid har ordet och eftersom denna fråga hör till de mycket stora och viktiga, skall jag tillåta mig att belysa den något med vad statsmakterna tidigare sagt om denna sak och med exempel från nutiden påvisa, vart det kan bära hän utan en sådan lagstiftning.

Sedan den år 1909 sittande regeringen på grund av talrika framställningar uppdragit åt en kommitté att revidera tryckfrihetsförordningen, kom denna kommitté, som sagt, år 1912 med sitt betänkande.

Med anledning av förordnandet år 1909 fann jag det nödvändigt och således också min plikt att påyrka, att man även skulle samtidigt taga upp frågan om pressens reformering. Ty vad kunde en ändring i tryckfrihetsförordningen åstadkomma, om den icke gick till botten med detta ärende? Betänkandet 1912 kom ju också enligt konstitutionsutskottets egen betygsättning endast med en företrädesvis formell omstötning. I förenämnda uppsåt väcktes åter av mig 1910 i *andra kammaren en motion om pressens reformering*. Den hänvisades till ett tillfälligt utskott, vars ordförande var hovrättsrådet Bror Petré.

Motionen inleddes med följande ord: »Mycket sysslande äger rum för att få folkrepresentationen och regeringsmakten bra. Man måste då fråga sig, om icke den tredje statsmakten, tidningspressen, möjligen också skulle behöva någon omvårdnad.» Ärendet behandlades någorlunda utförligt under tre kapitel. Det första hette »*Beroendet av kapitalet*», där många synpunkter och erfarenheter erbjödo sig. Det andra »*Publikationsskyldighet*» — icke bara tryckfrihet, utan även publikationsskyldighet i vissa avseenden för att bevara andras meningar och rätt och därigenom hindra pressen att vilseleda allmänheten. Slutligen ett tredje kapitel, kallat »*Sanningsplikt*». Endast sanningen skall ju enligt vår högsta grundlag kunna göra oss fria. Jag brukar ibland läsa upp ett politiskt program, tretusen år gammalt, från österlandet, som anses vara världens förnämsta politiska program. Det är byggt på andliga värden, och i ett långt kausalsammanhang kom programmet också fram till att de gamle, som styrde riket så bra, »lade sig vinn om sannfärdighet i sina tankar». Då brukar jag någon gång lägga ned papperet och säga till publiken: »Ja, det där kunna vi väl inte vara med om det minsta, ty hur skulle

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)
 vi då kunna driva en valrörelse?» Då bruka alla le, man ser hur högermännen titta förstående på socialdemokraterna och liberalerna på kommunisterna och tvärtom. Det tycks vara en allmän uppfattning, att det ligger någonting i det där. Det tredje kapitlet i förenämnda motion hette således »Sanningsplikt», urkällan, som bör vara vägledande även och icke minst för tryckfrihetens och pressens reformering.

Motionen utmynnade i en begäran till regeringen att taga »i övervägande, vilka åtgärder kunna vidtagas för att i ovan angivna avseenden höja pressens självständighet och bereda den bättre förutsättningar att leda folkets politiska uppfostran».

Jag övergår nu till *det tillfälliga utskottets enhälliga utlåtande av år 1910*. Jag skall delvis återge det. Episoden ligger så långt tillbaka i tiden, att de, som nu skola syssla med tryckfrihetsprocessen, lätteligen ej göra sig besvär med att gå tillbaka till något så antikverat. Några glimtar av vad som 1910 tilldrog sig i riksdagen må därför nu såsom en påminnelse inflyta även i 1935 års riksdagsprotokoll.

»Utskottet delar», begynner 1910 års utlåtande, »till fullo motionärens uppfattning om tidningspressens utomordentliga betydelse i det nutida samhällslivet. Det sätt, varpå ett lands tidningspress fullgör sin uppgift, är utan tvivel i mycket hög grad bestämmande å folkets uppfostran i etiskt och politiskt hänseende.» — Hör, herr talman!

»Att åtskilliga, delvis djupgående brister vidlåda tidningspressens verksamhet i vårt som i andra länder, torde svårigen kunna bestridas. Sålunda synes det å det politiska området, vilket ju närmast utgör föremål för motionärens framställning, påfallande, huru obenägna tidningar i allmänhet äro att gent emot motsatta åskådningar visa tillbörlig rättvisa.» — Hör, herr talman!

»Förvrängningar och förvanskningar av gjorda uttalanden», fortsätter utskottet, »förekomma i stor utsträckning, och exempel saknas icke, att inkommande genmälen undertryckas. Bevekelsegrunderna hos företrädarna för en motsatt åskådning misstänkliggöras och smutskastas ofta på ett ansvarslost sätt, och polemiken mellan skilda pressorgan föres ej sällan i en ton, som verkar demoraliserande och förråande å läsekretsen. Synnerligast vid tiden för politiska val, då motsatserna mellan de olika partiåskådningarna skärpas, framträda de nu antydda missförhållandena i en bjärt dager. Givet är, att olägenheterna av dessa missförhållanden bliva större i samma mån som anhängarna av en viss åskådning konsekvent underlåta att taga del av de pressalster, vilka företräda en annan uppfattning. Beträffande stora delar av vårt lands befolkning är detta otvivelaktigt för närvarande fallet. Att under sådana förhållanden partimotsatserna alltmera tillspetsas och utsiktorna till samförstånd i politiska spörsmål mer och mer försvåras, bör ej väcka förvåning. Enligt utskottets mening vilar i detta avseende ett ej ringa ansvar å tidningspressen; och det skulle förvisso vara till verkligt gagn för samhällslivet, om i presskampanjen stridsmetoderna humaniserades samt ärlighet och sanningskärlek komme mera till sin rätt, än nu på många håll är fallet. Att härutinnan åtskilligt skulle kunna vinnas genom en utbredd opinion och en omfattande pressorganisation, håller utskottet för visst.»

Sedan kommer utskottet in på de detaljförslag, som förekommo i motionen. Utskottet förordade vissa av dem. Beträffande andra säger utskottet, att de nog äro önskvärda men svårigen kunna åstadkommas. I ett par tre fall tar utskottet avstånd från den föreslagna utvägen.

Sedan antog kammaren enhälligt, utan votering, detta utskottsutlåtande av år 1910. Ett sådant utlåtande kan inte vår tid frambringa. Konstitutions-

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)

utskottets nu föreliggande formella, karga utlåtande lämnar motionens realiteter aldeles i sticket. Därför är det vägledande att låna från hävderna förebilder till vad som dock måste ske.

Saken föranledde emellertid, att motionären inbjöds till publicistklubben för en diskussion. Det var flera redaktörer där, som tyckte ganska bra om motionen — d. v. s. bara ganska, men i alla fall inte oävet. Andra voro totalt motståndare. Men där befann sig ock en man, som förvånade de närvarande, och det var dåvarande chefredaktören för Stockholms-Tidningen, Rinman. Han förmenade, att pressen hade gjort större skada än nytta för mänskligheten. Jag får verkligen säga, att jag måste hjälpa de andra journalisterna att ifrågasätta en ljusare syn på tingen. Sådana varierande meningar kunde emellertid på den tiden förekomma till och med inom pressen.

Men kåsörerna kommo också då i verksamhet ute i landet. Det fanns kåsörer redan då, fast inte så många som nu. En s. k. korrespondent, som tillhandahöll lystmäten, fick in en artikel under rubriken »Vad menar karlen?» »Karlen» — det var motionären. Nyligen har detta uttryck om samma person också figurerat i en tidning i Göteborg. Det förledde motionären att 1910 i debatten i andra kammaren ta till storklubban. Det återgavs först till protokollet, vad den tyske socialdemokratiske organisatören och banbrytaren *Ferdinand Lasalle* yttrade i en broschyr om sin tids press, och väl enkannerligen kåsörerna. En del därav föredrar jag även nu, så att de, som skola skriva nya lagar om tryckfriheten, få det närmare i minnet. Det är hänsynslöst skrivet av Lasalle. Jag skulle inte velat uttrycka mig så, men det ligger dock verkligheter under detsamma. I vår tid drabbar det närmast kåsörerna, som dock ej rå för att de äro anställda att vara »kåsörer». Lasalle började sin straffpredikan sålunda:

»Om någon vill förtjäna penningar, så låt honom tillverka bomull eller kläde eller göra börsspekulationer. Men om någon för snöd vinnings skull dagligen på tusen olika vägar tillför folket andlig död, det är den största förbrytelse, jag är i stånd att fatta. — — — Jag tvekar ej att med själen uppfylld av sorg säga er: om icke en fullständig ombildning av vår press kommer till stånd, om denna tidningspest får lov att rasa ännu ett halvt århundrade, skall vårt folk i grund fördärvas och ödeläggas. Ni måste förstå, att, när tusende tidningsskrivare, dessa vårt folks nutida lärare, med hundratusen stämmor dagligen inpränta hos folket sin dumma okunnighet, sin samvetslöshet, sitt evnuekhat till allt sant och stort i politik, konst och vetenskap, så verkar detta gift på folket, som griper därefter med tillit och hopp att därav vinna andlig styrka, och då måste denna folkanda gå under, vore den än tre gånger så härlig, som den är.»

Sedan fortsätter Lasalle med en lång klimax, som jag i dag icke skall uppläsa.

Men så får »karlen», som jag kallats, även nu i en Göteborgstidning, övergå, liksom i andra kammaren 1910, till vad Rösiö, vår jordbruksapostel och bondeförbundare, bl. a. skrev i det här ämnet i sin bok *Revolt*:

»Pressen är», sade han, »en av vår tids märkligaste företeelser. Den har en jättes makt och ett barns svaghet. Den har icke rent bröd i påsen. Den återgiver, har inga initiativ, nyskapar icke, den drives icke främst av besjälighet, är icke äkta nog i sin mening, icke stor nog i sin syn. Därför blir dess väldiga makt icke till full välsignelse. Pressen följer alltid slaviskt principer, som råkat tränga sig fram till bestämmandet över kulturarbetet och civilisationsriktningen och driver alltfört dessa allt fastare in såsom hela folkets begrepp. Den är icke nog vaken för kritik, som gisslar allfarvägarna, icke nog rask och säker resonansbotten för idéer, som födas här och där, då eller då, och

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)
 verkar därför så ofta förkvävande på vad stort som vill bryta sig fram ur dunklet. Endels reser den sig tvärtemot, endels kryssar den försiktigt omkring, endast refererande. Först långt sedan nya krafter kämpat sin blodskamp ensamma och lyckats slå allmän vaneåskådning under fötterna, resa sitt huvud under en makt, som verkligen visar sig obetvinglig, först då kommer pressen bitvis med. Den kommer nästan alltid efter.»

Och så fortsätter Rösio med samma tankegång i en lång klimax, som jag icke heller skall tillåta mig uppläsa i dag.

Jag övergår nu till motionen, som bör bedömas mot bakgrunden av, att tryckfriheten måste vara tryckfrihet under ansvar. Annars blir den ett tryck eller med andra ord ett förtryck och ingen frihet.

Nu är det ju så, att i vår tid i olikhet mot förut, då man skrev mera allvarliga artiklar, har det instiftats en kåsöravdelning i pressen. Det fanns också i medeltiden anställda gycklare hos furstarna. Deras uppgift var att tala sanning för furstarna. En demokratisk påminnelse i samma anda var uppdraget åt en slav att följa den romerske triumfatorns vagn och tillropa honom: »kom ihåg att du är en dödlig.»

I vår tid anställas gycklare av tredje statsmakten för att tala osanning för folket om motståndare eller försvarslösa eller rättare sagt om de realiteter, som de vilja skydda. Man har sagt mig, att tidningarna behöva kåsörer, därför att läsekretsen består av två delar. En del läser aldrig ledarna men alltid kåserierna. Det är för dessa läsares räkning, som kåsörer anses oumbärliga. De utnyttjas särskilt av partipressen inom alla läger för att exploatera tryckfriheten i syfte att, i den mån man vågar, i läsekretsens ögon presentera tidningens politiska motståndare som löjliga figurer. Är vederbörande statsråd eller partiledare, vågar man ju icke så mycket — hjältemodet är ej synnerligen stort inom detta skrå.

Det må såsom nyhetsmaterial endast erinras om det spektakel, som på tillskyndan av en Göteborgstidning nyligen ägde rum här från kåsörer i hela landet med anledning av att professor Bergman och jag gjorde några erinringar om programmet för riksdagens femhundraårsjubileum. Av denna fjäder gjordes på inflytelserikt initiativ sedan en hel höna. Det slutade med att både Bergman och jag borde utkastas ur denna församling såsom ovärdiga bisittare, såsom föråldrade och utan ett uns förnuft i våra hjärnor. En uppsjö med dylika exempel på slikt upplysningsarbete i pressen har influtit till mig. Det är icke ovanligt. Under hela mitt politiska liv vid tillfällen, när något värdefullt var föremål för övervägande, har motionären fått packor med sådant urklipp. I dag på morgonen kom åter en sådan sändning. Det rörde vägfreden i landet. En mängd kåsörer voro framme igen och berättade förtjusta för allmänheten, att motionen, som de icke läst, var obegävad och totalt förkastats av riksdagen för tid och evighet. Det förhöll sig icke alls så. Det för dagen viktigaste, tillrättaläggandet av biljuridiken och dess orättträdighet mot fotfolket, gick igenom genast, och det andra kommer efter, stött av stora minoriteter i kamrarna och en allmän folkopinion.

Ett litet näpet exempel på vad en kåsör kan tillåta sig var följande inlägg i Aftonbladet av »Dagboken»:

»Herr Lindhagens vägfredsmotion föll igenom som vanligt men dessutom bar sig herr Lindhagen dumt åt, då han begärde rösträkning trots att hela kammaren reste på sig för att avböja förslaget. Vid rösträkningen befanns det att bara 1 person hade bifallit motionen och det var herr Lindhagen själv. Allt var sålunda precis som vanligt. I dag såg jag en skylt vid Drottningholmsvägen. Där stod det 'Bilskrotning Lindhagensgatan 10'. Det såg nästan ut som en tanke. Ätminstone i högre grad än motionen.»

Om en hedersdomstol i tryckfrihetsmål m. m. (Forts.)

Den nämnda omröstningen gällde ett helt annat ärende nämligen en ny svensk utrikespolitik med avståndstagande från den europeiska pacifismens synvillor.

Man säger, att mot okunnigheten och dumheten kämpa gudarna förgäves. Även konstitutionsutskottet dagtingar i sitt förevarande betänkande till skillnad från andra kammarens tillfälliga utskott år 1910. Men i en sak, som är rättvis och framföres sakligt, kämpar även småfolket i landet aldrig förgäves, herr talman. Därför komma också fotfolkets motioner om rimliga krav om återställande av vägfreden i landet att gå igenom, det ena trappsteget efter det andra, när tiden är inne. Saken blir nu av riksdagen i skrivelse och av motionären petitionsvis lagd under Kungl. Maj:ts bedömande i hela dess vidd. Trots alla missbruk av tryckfriheten.

Således, herr talman, jag äskar i denna församling intet bifall till vare sig motionen eller konstitutionsutskottets utlåtande. Även statsmakternas och således även tredje statsmaktens reformering står på dagordningen på grund av förhållandena. Vad som står på dagordningen på grund av förhållandenas makt blir också genomfört trots allt. Trots således också tryckfrihet utan ansvar eller som Rösiö uttryckte det: »pressen kommer alltid efter.»

Det levande livet går med egna vågor genom folkhavet, och dvärgalåten tystnar efter hand i stort som smått.

Herr **Strömberg**: Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets memorial nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.

I utlåtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 89, med förslag till förordning om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m., hade första lagutskottet hemställt, att det genom propositionen framlagda förslaget måtte av riksdagen antagas med vissa av utskottet föreslagna ändringar.

I en vid utlåtandet fogad, av herr *Löfgren* avgiven reservation hade hemställs, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget, beträffande 1—7 och 10—13 §§ med den av utskottet förordade lydelse samt beträffande 8 och 9 §§ samt övergångsbestämmelserna med i reservationen angiven lydelse.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
kontrollen
över tillverk-
ningen av
krigsmateriel
m. m.*

Av berörda stadganden voro 8 och 9 §§ så lydande:

(i utskottets förslag:)

*(i herr Löfgrens reservationsvis fram-
ställda förslag:)*

8 §.

Tillverkar någon *utan behörigt till-
stånd* krigsmateriel, straffes med
dagsböter eller fängelse och have för-
verkat vad *som olovligen* tillverkats.

Tillverkar någon *olovligen* krigs-
materiel, straffes med dagsböter eller
fängelse och have förverkat vad *så-
lunda* tillverkats.

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

(i utskottets förslag:)

(i herr Löfgrens reservationsvis framställda förslag:)

Äro omständigheterna synnerligen mildrande, äge rätten pröva, huruvida egendomen skall vara förverkad.

Kan egendom, som förklarats förverkad, ej tillrättaskaffas, skall dess värde gäldas.

9 §.

Underlåter den, som *erhållit tillstånd att bedriva tillverkning av krigsmateriel*, att ställa sig till efterrättelse vad enligt denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter åligger honom; eller

avgiver han i deklaration eller eljest angående omständigheter, varom det jämlikt denna förordning åligger honom att lämna upplysning, mot bättre vetande oriktig eller ofullständig uppgift,

straffes med dagsböter.

Underlåter den, som *tillverkar krigsmateriel*, att ställa sig till efterrättelse vad enligt denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter åligger honom; eller

avgiver han i deklaration eller eljest angående omständigheter, varom det jämlikt denna förordning åligger honom att lämna upplysning, mot bättre vetande oriktig eller ofullständig uppgift,

straffes med dagsböter *eller fängelse*.

De av utskottet föreslagna övergångsbestämmelserna lydte sålunda:

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1935.

Vill den, som vid tiden för förordningens ikraftträdande bedriver tillverkning av krigsmateriel, fortsätta rörelsen, skall han senast den 30 september 1935 göra ansökan som i 2 § sägs. Utan särskilt tillstånd må rörelsen där- efter fortsättas till dess ansökningen prövats.

I herr *Löfgrens* reservation hade för övergångsbestämmelserna föreslagits följande avfattning:

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1935.

Den som den 25 januari 1935 i enlighet med då gällande bestämmelser bedrev tillverkning av materiel, vilken enligt av Konungen vid tiden för förordningens ikraftträdande meddelat beslut skall vara underkastad förordningens bestämmelser, vare, där han inom tre månader från ikraftträdandet hos Konungen gör anmälan med uppgift om det ställe, varest tillverkningen äger rum, och det eller de slag av krigsmateriel, han tillverkar, utan hinder av vad i 1 § sägs berättigad att fortsätta den tillverkning.

Vad nu sagts skall, där Konungen efter förordningens ikraftträdande beslutar att nytt slag av materiel skall vara underkastat dess bestämmelser, äga motsvarande tillämpning beträffande den som vid tiden för beslutet bedriver tillverkning av sådan materiel och inom tre månader från den dag, då beslutet träder i kraft, gör anmälan, som ovan nämnts.

Konungen äger att i fall, som här förut angivits, med avseende å sättet för verksamhetens fortsatta bedrivande och i övrigt meddela de föreskrifter, som av hänsyn till rikets intressen finnas erforderliga. Underlåter någon att ställa sig till efterrättelse vad sålunda föreskrivits eller avgiver han angående omständigheter, varom det jämlikt samma föreskrifter åligger honom att lämna upplysning, mot bättre vetande oriktig eller ofullständig uppgift, vare lag som i 9 § sägs.

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna vid behandlingen av utskottets utlåtande stannat i olika beslut, i det första kammaren godkänt den av herr Löfgren avgivna reservationen, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

I syfte att åstadkomma sammanjämkning mellan dessa skiljaktiga beslut hade utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt,

1) att kamrarna, vardera med frånträdande av sitt beslut beträffande övergångsbestämmelserna till ifrågavarande förslag, måtte antaga följande övergångsbestämmelser till detsamma:

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1935.

Den som den 25 januari 1935 i enlighet med då gällande bestämmelser bedrev tillverkning av krigsmateriel vare, där han inom tre månader från förordningens ikraftträdande hos Konungen gör anmälan med uppgift om det ställe, varest tillverkningen äger rum, och det eller de slag av krigsmateriel, han tillverkar, utan hinder av vad i 1 § sägs berättigad att intill den 1 januari 1938 fortsätta den tillverkning.

Konungen äger att i fall, som nu nämnts, med avseende å sättet för verksamhetens fortsatta bedrivande och i övrigt meddela de föreskrifter, som av hänsyn till rikets intressen finnas erforderliga. Underlåter någon att ställa sig till efterrättelse vad sålunda föreskrivits eller avgiver han angående omständigheter, varom det jämlikt samma föreskrifter åligger honom att lämna upplysning, mot bättre vetande oriktig eller ofullständig uppgift, vare lag som i 9 § sägs.;

2) att andra kammaren, med frånträdande av sitt beträffande 8 och 9 §§ fattade beslut, måtte därutinnan biträda första kammarens beslut.

Herr **Hammarskjöld**: Herr talman! Det är, såsom herr talmannen torde kunna vitsorda, icke min vana att upptaga kammarens dyrbara tid i ärenden, där jag anser mig kunna med visshet förutsäga utgången. Men de flesta regler och principer medge undantag, och denna gång gör jag ett undantag. Jag kan nämligen icke underlåta att för min del yrka avslag på detta utskottsmemorial.

Jag beklagar livligt, att detta efter mitt förmenande synnerligen viktiga ärende kommer före vid en tidpunkt, då kammaren är så fåtalig. Jag beklagar det livligt, och för att icke någon till äventyrs skall misstänka, att jag spekulerat i detta förhållande eller önskat begagna det för någon överrumpling, vill jag genast tillkänna, att om det framställes något yrkande om återremiss i syfte att saken skall återkomma, då kammaren är mera fulltaligt samlad, är jag beredd att biträda det yrkandet. Min motivering skall bli så kortfattad som möjligt och så mycket som möjligt undvika att uppriva den långa debatt, som ägde rum förra veckan.

Det kompromissförslag, kan man säga, som föreligger i denna fråga, skulle vara, låt oss säga förklarligt, om det vore fråga om att mildra de olägenheter i ekonomiskt avseende för vissa företagare, som skulle kunna följa av den omedelbara tillämpningen av den föreslagna lagen — om det vore fråga om att det skall beredas rådrum åt dessa att avveckla sin verksamhet eller omlägga densamma till att avse föremål, vilka icke kunna förutsättas komma att falla inom det hittills nog så obestämda begreppet krigsmateriel, som förslaget innehåller. Men så är icke förhållandet. Det är visst icke någonting att för-

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

summa eller se bort från, att man icke i onödan och utan starka skäl skall förorsaka enskilda näringsidkare eller andra intrång i deras ekonomiska eller andra intressen, men, herr talman, vi äro redan vana vid åtskilligt i den vägen, och när det gagnar staten, får man ju många gånger finna sig i det. I alla händelser är det icke för mig den avgörande synpunkten. Det förslag, som första kammaren för sin del antog och som överensstämmer med reservationen, är, om man ser på reservationens kläm och icke fäster sig alltför mycket vid dess motivering, av en vida större och betydelsefullare innebörd. Det gäller i själva verket att, såvitt på riksdagen ankommer, trygga möjligheten för Sverige att i händelse av krig erhålla den ersättningsmateriel, som är absolut nödvändig. Detta ha ju alla hörda myndigheter vitsordat. Det torde också vara allmänt känt, att utan en effektiv tillgång till ersättning för förbrukad krigsmateriel skulle den tid, under vilken Sverige kan försöka ett försvar, kunna räknas i veckor. För min del kan jag av egen erfarenhet vitsorda, att det ansågs vara en synnerligen stor fördel för Sverige, när under världskriget Bofors, som är ett av de företag, som här komma i fråga, och som är det som mest har nämnts, beslöt sig för att utvidga sin tillverkningskapacitet, så att det skulle kunna leverera ett åtminstone något så tillräckligt antal kanonrör i stället för utskjutna sådana och annan krigsmateriel i händelse av krig.

Nu har det sagts, att denna möjlighet icke förringas genom förslaget och följaktligen icke heller genom sammanjämnningen. Om vi nu se på det förslag, som Kungl. Maj:t framlade, enligt vilket det ovillkorligen fordrades tillstånd för tillverkning av krigsmateriel, så kan det visserligen sägas och säges också, att detta icke behöver vara så farligt, därför att man skulle kunna förutsätta en viss angiven skäligen liberal och vidsynt tillämpning från regeringens sida. Det står i papperen, att man skall hålla sig till status quo, om icke något alldeles särskilt inträffar, och under debatten, om jag icke minnes fel, talades det också om att man får förutsätta, att det finnes förstånd hos regeringen. Ja, det får man visst förutsätta, men jag vill säga, att den motiveringen, att man får förutsätta förstånd hos regeringen, den motiveringen räcker mycket långt. Den räcker till vilken fullmakt som helst för regeringen. Den räcker till, denna motivering, för ett bemyndigande åt regeringen icke blott att bevilja tillverkning av krigsmateriel, varunder kan inbegripas snart sagt vad som helst, som kan komma i fråga i händelse av krig, icke blott krigsmateriel utan nästan varje annan tillverkning. Nu är det ju så, att här finns ett uttalande av försvarsministern i propositionen om i vilken anda och på vilket sätt han ämnar för sin del tillämpa förslaget, om det går igenom. Men utan att nu alls tänka på politiska konjunkturen är ju det mänskliga livet ett ostadigt ting och naturens lagar sådana, att vi icke kunna räkna med att i evärdliga tider få behålla den nuvarande regeringen, och vilket förtroende man än hyser till dess förstånd, hjälper det således ej, ty man vet icke vilket mindre förstånd som kommer därefter. Hur det än må vara därmed, anser jag för min del icke, att det är riksdagen värdigt att skjuta ifrån sig omsorgen för en så vital angelägenhet som denna. Och jag upprepar det: utan att få ersättningsmateriel i händelse av krig är försvaret omöjligt annat än för en ytterst kort tid.

Den skillnad, som föreligger emellan det första förslaget och reservationsförslaget, består däri, att med det senare vore man åtminstone säker för att den möjlighet att få ersättning, som för närvarande finnes, skulle, om icke något alldeles märkvärdigt inträffade, komma att bevaras. Hur önskvärt det än hade varit, att man skulle haft en möjlighet på vissa områden att utvidga tillfällena att för den svenska krigsmakten få ersättningsmateriel, så kunde

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

man ju låta sig nöja med reservanternas förslag. Reservationen är visserligen icke fullkomlig, men den finge man låta sig nöja med, även om det varit mer önskvärt, att propositionen hade helt och hållet förkastats och att således möjlighet hade funnits att även genom nya företag få säkerhet för erforderlig materielanskaffning. Sammanjämnningen åter skiljer sig ju från första kammarens beslut däri, att under en viss tid, till den 1 januari 1938, bibehålles det nuvarande tillståndet, och det är således givetvis en förbättring i förhållande till Kungl. Maj:ts proposition, men dock en mycket otillräcklig förbättring, ty, såsom en socialdemokrat yttrade häromdagen, man skall se försvaret på lång sikt, och man får således icke nöja sig med att ha trygghet i förevarande viktiga hänseende under 2¹/₂ år.

Det är således icke alls med hänsyn till aktieägareintressen och dylikt utan med hänsyn till den vitala vikten för Sveriges försvar att äga tillgång till ersättningsmateriel under ett pågående krig, som jag, herr talman, yrkar avslag på det framställda förslaget till sammanjämnning, som föreligger.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det huvudskäl, herr Hammarskjöld anförde för sitt avslagsyrkande, var att ett bifall till det sammanjämningsförslag, som föreligger och som ju i princip sammanfaller med regeringsförslaget, skulle leda till ett försvårande av den verksamhet, som nu bedrivs, och kunna försätta oss i det läget, att vårt land icke skulle kunna erhålla ersättning vid behov för sin krigsmateriel. När saken behandlades i andra kammaren för någon tid sedan, lät jag mig angeläget vara att angiva den ståndpunkt, som regeringen även i detta stycke hade intagit. Strax efter regeringens tillträde hade jag av olika anledningar samtalat med ledningen för Bofors. Jag framförde då den synpunkten, att särskilt i de tider, vi då hade, det var angeläget, att även de arbetstillfällena, som Bofors representerade, bevarades. Jag försäkrade, att det fanns från regeringens sida ingen avsikt att lägga något hinder för verksamheten i Bofors, så att den icke skulle kunna fortsättas. Det har ju framförts vid många tillfällen den uppfattningen, att det kan för ett land som Sverige vara förenat med vissa vanskligheter att ha en stor krigsindustri. För egen del har jag hävdat den uppfattningen, att så länge överhuvud försvarsorganisationer upprätthållas och vi även i vårt land anse oss i behov av en dylik, kan det icke finnas några principiella invändningar emot, att även i vårt land upprätthålles en krigsmaterielindustri.

Jag framhöll emellertid samtidigt under dessa resonemang, att det dock icke kan vara av något intresse för Sverige, att denna industri tar en onödigt stor omfattning. Vi veta redan, att denna industri inte endast tillgodoser vårt eget lands behov av krigsmateriel, utan också i mycket stor utsträckning andra länders. Även i detta avseende har regeringen ställt sig välvillig till verksamheten, och licenser för leveranser till andra länder ha vägrats endast under sådana förhållanden, då dessa länder befunnit sig i krigstillstånd eller då läget där varit sådant, att ett dylikt tillstånd kunde befaras. Annars har man från regeringens sida tillämpat ett ganska välvilligt licensförfarande. Regeringen har icke några avsikter att ändra någonting i detta avseende, och med de utgångspunkter, som jag här har angivit för vårt sätt att betrakta denna industri, finns det inte någon som helst anledning att antaga, att den nu avsedda kontrollen skall användas till att försvåra en lojal och tillräcklig verksamhet på detta område.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en omständighet, som också behöver här uppmärksammas. Det är inte på det sättet, att vi endast ha en arbetande rustningsindustri, utan vi ha också en kommission för

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen öfver tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

ekonomisk försvarsberedskap, i vars uppdrag ingår att förbereda saken så, att om förhållandena skulle förändras, även andra delar av vår industri kunna ställas i försvarets tjänst. Denna verksamhet har pågått mycket länge. I de olika försvarsgrenarnas staber föreligga planer för, huru olika industrier skola kunna vid sådana tillfällen användas, och det föres förhandlingar och träffas avtal med industrierna. Vi hava alltså en garanti för att erhålla ett nödvändigt behov inte bara i den existerande industri, som endast tillverkar krigsmateriel, utan vi ha också de garantier, som ligga däri, att om händelserna — vilket vi ju alla hoppas inte skall bli fallet — skulle så utveckla sig, kan också vad jag vill kalla vår civila industri mobiliseras för sådant ändamål. Under sådana förhållanden förefaller det, som om herr Hammarskjölds farhågor skulle vara skäligen ogrundade. Å andra sidan fäster regeringen vikt vid, att man här erhåller en möjlighet till en kontroll från statens sida, som är fortlöpande och där man har garantier för att inom detta område icke förekommer någonting, som icke är lojalt mot landets intressen.

Jag har svårt att tänka mig, att riksdagens första kammare skall vägra sin medverkan för skapandet av ett sådant tillstånd. I andra kammaren har man nu i dag efter ett anförande utan någon votering bifallit sammanjämningsförslaget. Till detta förslag är icke fogad någon reservation, och man får väl därav draga den slutsatsen, att även motståndarna till regeringens proposition ha ansett, att denna lösning utan alltför uppseendeväckande nya debatter är önskvärd. Jag utgår ifrån, att även första kammaren kommer att bifalla sammanjämningsförslaget.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr Velander: Herr talman! Jag hade inte tänkt att på något sätt delta i denna debatt. I anledning av det yrkande, som framställdes av herr Hammarskjöld, synas mig emellertid några ord påkallade.

Högerns representanter i första lagutskottet intaga i föreliggande ärende alltför den principiella uppfattning, varåt givits uttryck i den av dem till utskottets utlåtande nr 35 fogade reservationen. Innehållet av exempelvis det material — allt hemligstämplat — som i form av krigsmaterielberedningens betänkande samt däröver avgivna yttranden stått till utskottets förfogande, är med deras tankegång icke i något hänseende av sådan beskaffenhet, att ett frånträdande av denna principiella uppfattning kan anses motiverad. Att högern vid ärendets behandling förliden vecka i riksdagens kamrar vid den slutliga omröstningen stödde herr Löfgrens reservation innebar givetvis icke någon åsiktsförskjutning för högerns vidkommande.

Vid sammanjämnningen i utskottet hava högerns utskottsrepresentanter ansett och yrkat, att med hänsyn till den väsentliga skiljaktigheten i principiellt hänseende mellan de ståndpunkter, kamrarna intagit, utskottet bort förklara, att sammanjämkning av kamrarnas beslut icke kunde äga rum och att därför frågan enligt utskottets mening för denna riksdag förfallit. Ett sakligt bedömande av förutsättningarna för en sammanjämkning torde logiskt icke heller kunna föra till annat resultat.

Då emellertid regeringen eller, rättare sagt, vissa dess representanter ur sina utgångspunkter i så utomordentligt hög grad betonat angelägenheten av en positiv lösning redan nu, samtidigt som å deras sida bestämt förklarats, att de befogenheter, som av regeringen eftersträvas, komma att så handhavas, att ur synpunkten av en så långt möjligt effektiv krigsberedskap olägenheter eller

Sammanjämningsförslag ang. kontrollen över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)

risker icke äro att förvänta, hava högerns utskottsrepresentanter ansett sig icke böra avgiva särskild reservation mot det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Herr Westman: Endast ett par ord!

Det glädde mig att höra av hans excellens herr statsministerns anförande, att regeringen ämnade använda den fullmakt, som den erhåller, om detta sammanjämningsförslag nu bifalles, på det sättet, att regeringen skulle medgiva en krigsmedelstillverkning i vårt land, som icke blott tillgodoser landets behov utan även kan tillgodose behov hos andra stater, naturligtvis behov, som kunna anses vara av legitim natur och icke leda till en skärpning av krigsfaran i världen. Jag ber att få understryka detta uttalande, ty för mig ter det sig mycket viktigt, att de övriga »neutrala» folk, som äro fria från alla aggressiva avsikter, skola få tillfälle att skaffa sig sina krigsmedel från en »neutral» stat som Sverige, varigenom de naturligtvis kunna undvika att komma i beroende av den ena eller den andra stormakten. Jag ser i ett sådant förhållande en garanti för freden, och det glädde mig, att man av hans excellens' anförande kunde draga den slutsatsen, att även han behjärtade den synpunkten.

Jag ber att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag vill, innan klubban faller vid beslutet, få till protokollet antecknat, att jag till alla delar instämmer i herr Hammarskjölds yttrande och yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets i det nu ifrågavarande memorialet gjorda hemställan, såvitt anginge första kammaren; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna nr 231, 232 och 234 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr Velander erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till instundande helg tillåter jag mig anhålla, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 231, 232 och 234 måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugonde dagen från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 79, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående länefonden för anskaffning av motorvagnar m. m. åt enskilda järnvägar m. m.;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å vissa lån ur länefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby jämte en i ämnet väckt motion;

nr 82, i anledning av väckt motion om Djurgårdskommissionens sammansättning; och

nr 83, i anledning av väckt motion om tillgodoseende av statens lokalbehov genom förvärv av fastigheter i Stockholm;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 2 § strafflagen; och

nr 42, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till radiolyssnarens skyddande mot obehöriga störningar;

andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring i fattigvårdslagen; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 66, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman, områden och lägenheter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.15 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.